

Мадрахимова Гуласал Рўзимбой қизи,
ТДИУ «Тармоқлар иқтисодиёти»
кафедраси катта ўқитувчиси
e-mail: gmadrahimova@list.ru

ПАНДЕМИЯ ШАРОИТИДА ЎЗБЕКИСТОНДА ТЎҚИМАЧИЛИК САНОАТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИННОВАЦИОН ВА ИНВЕСТИЦИОН ИМКОНияТЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ

TAKING ADVANTAGE OF INNOVATION AND INVESTMENT OPPORTUNITIES
IN THE DEVELOPMENT OF THE TEXTILE INDUSTRY IN UZBEKISTAN
IN PANDEMY CONDITIONS

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ И ИНВЕСТИЦИОННЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ
В РАЗВИТИИ ТЕКСТИЛЬНОЙ ИНДУСТРИИ В УЗБЕКИСТАНЕ
В ПАНДЕМНЫХ УСЛОВИЯХ

Аннотация. Мақолада Ўзбекистонда тўқимачилик саноатини ривожлантиришда инновацион ва инвестицион имкониятлардан фойдаланишни такомиллаштириш бўйича таклифлар берилган.

Таянч иборалар: тўқимачилик саноати, инвестицион фаолият, инновацион фаолият, ЯИМ, инновацион-инвестицион стратегия, SWOT таҳлил.

Abstract. The article analyzes the investment and innovation situation in Uzbekistan and offers suggestions for improving the use of innovative and investment opportunities in the development of the textile industry in Uzbekistan in the case of pandemic.

Keywords: textile industry, investment activity, innovative activity, GDP, innovation-investment strategy, analysis SWOT

Аннотация. В статье проделан анализ инвестиционно-инновационного состояния Узбекистана и предлагаются предложения по улучшению использования инновационных и инвестиционных возможностей в развитии текстильной промышленности Узбекистана.

Ключевые слова: текстильная промышленность, инвестиционная активность, инновационная деятельность, ВВП, инновационно-инвестиционная стратегия, SWOT-анализ.

Тўқимачилик корхоналари фаолиятини ривожлантиришда инвестицион-инновацион имкониятлардан фойдаланишни такомиллаштириш масалалари ҳозирги пандемия шароитида долзарблигини янада ошироқда. Жаҳон тажрибасидан кўриш мумкинки, ҳар қандай саноат корхоналарини ривожлантиришда инновацион ва инвестицион имкониятлардан фойдаланиш ўзининг ижобий самарасини кўрсатиб келмоқда. Мамлакатимиздаги тўқимачилик саноат тармоғига сўнгги йилларда катта миқдорда инвестициялар жалб этилиши натижасида технологик такомиллашув даражаси йилдан йилга ошиб бормоқда. Биргина 2019 йилда тўқимачилик тармоғига 832,3 млн АҚШ доллар миқдорда инвестиция киритилган, 467,1 млн АҚШ доллар миқдорда тўқимачилик толасини қайта ишлаш машиналари импорт қилинган [1].

Тўқимачилик корхоналарида ресурс тежамкорликни оширишда инвестиция жараёнини жадаллаштириш, мавжуд ишлаб чиқариш қувватларини кенг қўламли технологик модернизация қилиш, меҳнат унумдорлигини ошириш, ресурс ва энергия тежайдиган технологияларни ишлаб чиқиш ва жорий этиш, чиқиндисиз ишлаб чиқариш ва ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларнинг юқори сифати билан ажралиб турадиган янги даражадаги технологик жараёнларни ўз ичига оладиган, корхонанинг инновацион стратегиясини шакллантириш талаб этилади. Корхоналарда инновацион стратегиядан фойдаланиш, қўшилган қийматнинг улуши юқори бўлган импорт ўрнини босувчи ва экспорт қилинадиган маҳсулотларни ишлаб чиқаришга йўналтирилган самарали корхоналарни устувор ривожлантириш ҳисобига ишлаб чиқариш таркибидаги туб ўзгаришларни назарда тутати.

Тўқимачилик саноат тармоғида юқори қўшилган қийматга эга бўлган тайёр тўқимачилик маҳсулотларини ишлаб чиқариш жадал суръатларда ошиб бормокда, шунга қарамадан ҳали ҳам экспорт бўйича етакчи ўринни пахта толаси экспорти эгаллаган (жами экспорт ҳажмининг 59 фоизи). Мамлакат қанчалик кўпроқ тайёр маҳсулот ишлаб чиқарса, шунчалик кўпроқ фойда олиши мумкин. Шунинг учун ҳам тўқимачилик маҳсулотларини хом ашё ҳолатида ёки ярим тайёр маҳсулот ҳолатида эмас, балки тайёр тугал маҳсулот ҳолатида келтириш ва экспорт қилиш борасида давлатимиз томонидан кўплаб чора тадбирлар амалга оширилмокда. Ушбу прогноз кўрсаткичларига мувофиқ экспорт таркибини ўрганиб чиқамиз. Таҳлиллар шуни кўрсатадики, 2018 йилда экспорт таркибида энг катта улушни пахта калава ипи ташкил қилган 59 фоиз (944 млн доллар), мато 16 фоиз (256 млн доллар), трикотаж матоси 8 фоиз (128 млн доллар), тайёр маҳсулотлар пайпоқ маҳсулотлари билан биргаликда атига 17 фоизни (272 млн доллар) ташкил этган. 2025 йил прогноз кўрсаткичлари таҳлилига кўра, экспорт таркибида энг катта улушни тайёр маҳсулотлар ташкил қилиши режалаштирилган 54 фоиз (тахминан 3,8 млрд доллар), трикотаж матоси 24 фоиз (тахминан 1,58 млрд доллар), мато 17 фоиз (тахминан 1,19 млрд доллар), пахта калава ипини 3 фоизгача (тахминан 0,21 млрд доллар) тушириш режалаштирилган (1-расм).

1-расм. Ўзбекистон Республикаси тўқимачилик маҳсулотлари экспорт таркиби 2018 йил, 2025 йилнинг прогноз кўрсаткичи, фоизда.

Қуйидаги 2-расмдан кўриш мумкинки, «Ўзтўқимачиликсаноат» уюшмаси корхоналарида 2010–2019 йилларда тармоққа киритилган инвестициялар ва маҳсулот экспортининг ҳажми млн АҚШ долларларида келтирилган. Унга кўра, ҳар иккала кўрсаткич ўсиш динамикасига эга. 2010 йилга нисбатан экспорт ҳажми 3,5 баробарга ошган ёки 1537.3 млн АҚШ долларига ошиб 2019 йилда 2156,4 млрд долларни ташкил этган. Инвестициялар

2-расм. «Ўзтўқимачиликсаноат» уюшмаси корхоналарида 2010-2019 йилларда маҳсулот экспорти ва тармоққа киритилган инвестициялар ҳажми, млн АҚШ долларида.

ҳам мос равишда 2010 йилга нисбатан 7 баробарга ошган ёки 713 млн АҚШ доллариға ошиб, 2019 йил статистикасига кўра 832, 3 млн долларни ташкил этган. Бу албатта яхши кўрсаткич ҳисобланади. Тўқимачилик корхоналарида инновацион ва инвестицион имкониятларидан фойдаланиш ижобий самара беради. Бунда тўқимачилик корхоналарида такомиллаштирилган инновацион, инвестицион стратегияни шакллантириш ва шу асосида интенсив сифатли ўзгаришларни амалга ошириш мумкин, жумладан, экологик тоза маҳсулотларнинг янги авлодини ишлаб чиқаришни кўпайтириш, самарали инновацион инфратузилмани яратиш. Шу ўринда айтиб ўтиш мумкинки, «Ўзтўқимачиликсаноат» уюшмаси корхоналарида 2019 йилда инновацион фаолият учун 1227,6 млрд сўм маблағ жалб этилган, бу ўтган йилга нисбатан 63 фоизга кўпроқ (2018 йилда 752,4 млрд сўм) қийматни ташкил этган.

Юқоридаги таҳлилларга асосланиб Ўзбекистондаги тўқимачилик саноат тармоғи фаолиятини SWOT таҳлил қиламиз.

1 - ж а д в а л

Ўзбекистондаги тўқимачилик саноат тармоғи фаолиятини SWOT таҳлили

S – кучли томонлар	W – заиф томонлар
тўқимачилик саноати тармоғининг қадимдан ривожланиб келаётганлиги	тармоқ корхоналарида ишлаб чиқариш технологияларининг эскириб бораётганлиги
Тармоқ катта хомашё базаси ва ресурслар захирасига эгаллиги	ишлаб чиқарилган пахта толаси ҳажмини тўлиқ ва чуқур қайта ишлашни таъминлаш учун ишлаб чиқариш қувватини етарли эмаслиги
тўқимачилик саноати тармоғи фаолиятини такомиллаштириш бўйича қонунчилик асослари такомиллашаётгани	Маблағ айланмасининг давомийлиги (4 ойдан ортиқ) туфайли замонавий тўқимачилик ва бўяш ҳамда безак бериш қувватлари сони етарли даражада эмаслиги

S – кучли томонлар	W – заиф томонлар
корхоналарнинг ишловчиларида етарли даражада тажрибанинг мавжудлиги	тўқимачилик корхоналарида ишлаб чиқариш қувватидан фойдаланиш даражасининг пастлиги
тармоқда ривожланган бошқа давлатларга нисбатан арзон ишчи кучининг мавжудлиги	тўқимачиликнинг нисбатан паст рентабеллиги (19,6 фоиз) ва юқори технологияларнинг ишлаб чиқариш жараёнларига татбиқ этилмаётганлиги
тўқимачиликдаги кластер тизими такомиллашётганлиги ва ҳоказо	инновацион материаллар яратишда кимё саноатининг фаолиятининг жуда сустлиги ва ҳоказо
O – имкониятлар	T – таҳдидлар
республикада тўқимачилик саноати бўйича ягона уюшманинг ташкил этилганлиги	коронавирус инфекциясининг бутун дунё бўйлаб жадал таркалиши натижасида халқаро иқтисодий муносабатларининг сустлашиши
тармоқ корхоналарига инвестициялар киритиш имконияти ошиб бораётганлиги	рақобатчи корхоналарда ишлаб чиқариш технологияларининг юқори даражада ривожланиб бораётганлиги
тўқимачилик тармоғида жуда кўплаб янги инновацияларнинг жорий этилаётганлиги	жаҳон ҳамжамияти томонидан пахта теримида мажбурий меҳнатдан фойдаланиш ҳолатлари бўйича бир неча халқаро ташкилотлар ҳисоботларининг эълон қилинганлиги
хорижий давлатлар билан тўқимачилик тармоғини ривожлантириш бўйича алоқалар тобора ривожланиб бораётганлиги	малакали бошқарув ходимларининг етишмаслиги, менежерлар ва ходимлар малака даражасининг пастлиги, ишчиларда меҳнат қилиш рағбатининг йўқлиги, ишчилар ва муҳандис-техник мутахассислар обрўсининг тушганлиги
халқаро дизайн фирмалари билан ҳамкорлик дастурларини ишга тушириш ва ҳоказо	коронавирус инфекциясининг бутун дунё бўйлаб жадал таркалиши натижасида ноозик-овқат маҳсулотларига бўлган талабнинг пасайиши ва ҳоказо

Мамлакатдаги тўқимачилик корхоналарида такомиллаштирилган инновацион-инвестицион стратегия қуйидаги асосий йўналишларни ўз ичига олади:

- ▶ соҳа билан боғлиқ назарий билимларни ривожлантириш, бунда илмий тадқиқот марказлари ва ишлаб чиқариш корхоналари ўртасидаги алоқадорликни мустаҳкамлаш яъни, амалиётдаги мавжуд муаммоларни назарий жиҳатдан таҳлил қилиш ва мақбул ечимлар бўйича таклифларни амалиётга тадбиқ қилиб бориш;
- ▶ тармоққа инвестицияларни янада кенгроқ жалб этиш, бунда инвесторлар учун янада кенгроқ имкониятлар яратиш (солиқлардан бериладиган имтиёзлар даражасини ошириш);
- ▶ Ўзбекистонда қабул қилинган инновацион ривожланиш дастурлари доирасида инновацион ривожланиш;
- ▶ халқаро илмий-техник ва инновацион ҳамкорлик тизимини такомиллаштириш, юқори технологияли маҳсулотлар экспортини кўпайтириш, ишлаб чиқариш ҳажмида тайёр маҳсулотлар ҳажмини оширишга эришиш;
- ▶ янги технологияларни (шу жумладан нанотехнология ва наноматериаллар, тизимли ахборот технологияларини) ишлаб чиқиш ва ривожлантириш, бунда, юқори сифатли тайёр тўқимачилик маҳсулотларини ишлаб чиқариш ва экспортини кенгайтириш, миллий брендларни жаҳон бозорларига илгари суриш мақсадида ишлаб чиқариш жараёнига илғор инновацион технологиялар, ноу-хау, дизайнерлик ишланмаларини кенг жорий этиш, фурнитура ва аксессуарларнинг замонавий намуналарини ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш;

- ▶ саноат корхоналарида инновацион маҳсулот ишлаб чиқаришни ташкил этиш, шу жумладан маҳсулот ва технологик ўзгартиришлар, ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар ассортиментдаги таркибий ўзгаришлар, янги технологиялардан фойдаланган ҳолда ускуналарга хизмат кўрсатиш учун кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлаш;
- ▶ технологиялар, лицензияларни ишлаб чиқиш, сотиб олиш ва сотиш, қўшма илмий-техник конференциялар, кўргазмалар ўтказиш бўйича икки томонлама ва кўп томонлама шартномалар ва дастурлар асосида хорижий давлатлар билан ҳамкорликни ривожлантириш;
- ▶ таркибий ва технологик қайта қуриш, енгил саноатнинг интеллектуал салоҳиятини сақлаш ва ривожлантириш бўйича чора-тадбирларни ишлаб чиқиш, енгил саноат учун илмий-ишлаб чиқариш марказини яратиш, бунда, таркибий ва технологик қайта қуриш, енгил саноатнинг интеллектуал салоҳиятини сақлаш ва ривожлантириш бўйича чора-тадбирларни ишлаб чиқиш, енгил саноат учун илмий-ишлаб чиқариш марказини яратиш;
- ▶ ўрта толали пахтадан паст чизикли зичликдаги ипни ишлаб чиқариш технологияси ва ассортиментини кенгайтириш учун илмий асосларни ишлаб чиқиш, бунда, ўрта толали пахтадан паст чизикли зичликдаги пахта ипларининг янги ассортиментига асосланган пахта ва аралаш матолар турларини кенгайтиришнинг илмий асосларини ишлаб чиқиш;
- ▶ ички ва ташқи бозорларда рақобатбардош юқори истеъмол хусусиятларига эга маҳсулотлар ишлаб чиқариш соҳасидаги ўзгаришлар билан бир қаторда, нанотехнология ва плазмага ишлов бериш усулларида фойдаланган ҳолда янги турдаги тўқимачилик материалларини ишлаб чиқариш технологияларини ривожлантириш, махсус керакли хусусиятларга эга ақлли тўқималарни яратиш долзарб бўлиб қолади. Илмий тадқиқотлар ўтказиш учун академик институтларнинг мутахассислари, университет илм-фанининг етакчи олимлари, шунингдек янги ишланмалардан фойдаланиш дунёнинг етакчи ишлаб чиқариш компанияларининг юқори технологияли ускуналари тўқимачилик корхоналарига мутлақо янги турдаги маҳсулотларни ишлаб чиқаришни ўзлаштиришга имкон беради.

Хулоса қилиб айтганда, тўқимачилик саноат корхоналарида инновацион-инвестицион стратегиясини жорий қилиш, ишлаб чиқариш даражасига ижобий таъсир этувчи синергетик самара ҳосил қилади. Бу йўналишларни амалга ошириш харажатларни камайтириб сифатни ошишига олиб келади, бу эса ўз навбатида, маҳсулот ва умумий корхонанинг рақобатбардошлигини оширади. Ушбу икки йўналишни қўллаш ишлаб чиқариш самардорлигига комплекс таъсир кўрсатиш имконини беради.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикаси давлат статистика қўмитаси маълумоти. www.stat.uz
2. Madrahimova G. Improving The Use of Investment in Improving The Efficiency of Light Industry Enterprises in Uzbekistan //Архив научных исследований. – 2019.
3. Madrahimova G. Миллий иқтисодиётни модернизациялаш ва таркибий ўзгаришларни амалга оширишда хорижий инвестицияларни роли (Хорижий тажриба мисолида) //Архив научных исследований. – 2019
4. Мадрахимова Г. Р. Приоритетные направления развития малого бизнеса в Узбекистане //Экономика. Управление. Право. – 2012. – №. 5-2. – С. 31-35.
5. Madрахimova Gulasal Ruzimboy Qizi, Analysis of the Role and Current State of the Textile Industry in the Economy of Uzbekistan // International Journal of Psychosocial Rehabilitation, Vol. 24, Issue 05, 2020 ISSN: 1475-7192, <https://www.psychosocial.com/article/PR201879/17067/>

Максумханова Азизахон Мукадировна,
и.ф.н., доцент ТИҚХММИ
e-mail: maxsumxonovaazizaxon@gmail.com

Касимова Нодира Боходировна,
ТИҚХММИ 2- курс магистранти
e-mail: nodaxon_2001@mail.ru

ҚИШЛОҚДА КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ОРҚАЛИ ИШ ҲАМЛАКАРИ СОНИНИ ОШИРИШ

INCREASING THE NUMBER OF JOBS THROUGH DEVELOPING SMALL BUSINESS AND PRIVATE ENTREPRENEURSHIP IN RURAL AREAS

УВЕЛИЧЕНИЕ КОЛИЧЕСТВА РАБОТ ЗА СЧЕТ РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА И ЧАСТНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В СЕЛЬСКИХ МЕСТАХ

Аннотация. Мақолада қишлоқ жойларида меҳнат бозорини ривожлантириш ва аҳоли бандлигини таъминлашда юзага келаятган муаммолар, қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқариш қуларининг меҳнатга лаяқатли бўлган қисмини қишлоқ хўжалиги билан боғлиқ бўлган, моддий ва номоддий ишлаб чиқариш тармоқларини ривожлантириш эвазига иш жойлари билан таъминлашни таъмин этиш ва улардан самарали фойдаланиш билан боғлиқ масалалар, шунингдек мамлакатимиз ҳукумати томонидан уларни ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш мақсадида амалга оширилаётган тадбирлар хусусида сўз юритилади.

Таянч иборалар: меҳнат бозори, меҳнат ресурслари, иш берувчи, ишга ёлланувчи, меҳнат муносабатлари, аҳоли бандлиги.

Abstract. The article deals with the problems of labor market development and employment in rural areas, the organization and effective use of jobs through the development of tangible and intangible sectors of agricultural production; issues, as well as measures taken by the Government of the country to provide them with socio-economic support.

Keywords: labor market, labor resources, employer, labor relations, employment.

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы развития рынка труда и занятости в сельской местности, организации и эффективного использования рабочих мест за счет развития материальных и нематериальных секторов сельскохозяйственного производства, вопросы, а также меры, принимаемые Правительством страны по оказанию им социально-экономической поддержки.

Ключевые слова: рынок труда, трудовые ресурсы, работодатель, работодатель, трудовые отношения, занятость.

Республикаимизда амалга оширилаётган иқтисодий ислохотлар аҳолининг моддий манфаатдорлигини ошириш, ишлаб чиқариш салоҳиятидан самарали фойдаланиш, меҳнат бозорини ривожлантириш, ишсиз ва ўсиб бораётган аҳолининг ишга яроқли қатламларини иш билан таъминлаш ва ижтимоий ҳимоялашга қаратилган.